

PRZEMYSŁAW PARSZUTOWICZ

Historia nowożytnej filozofii hiszpańskiej przez pryzmat myśli Hegla

*History of Spanish Modern Philosophy through
the Prism of Hegel's Thought*

DOROTA LESZCZYNA, *Hegel w Hiszpanii. Od szkoły sewilskiej do szkoły madryckiej*, Kęty, Wydawnictwo Marek Derewiecki, 2017, ss. 582.

DOROTA LESZCZYNA, *Hegel in Spain. From the Seville School to the Madrid School*, Kęty, Marek Derewiecki Publishing, 2017.

Historyczno-filozoficzna praca *Hegel w Hiszpanii. Od szkoły sewilskiej do szkoły madryckiej* autorstwa związanej z Uniwersytetem Wrocławskim badaczki – doktor habilitowanej Doroty Leszczyny – została opatrzona wstępem, zawiera także obszerną bibliografię oraz indeks nazwisk i jest przedstawiona w klasycznym układzie chronologicznym. Autorka podzieliła ją na dwie główne części. Pierwsza z nich poświęcona jest hiszpańskiej recepcji autora *Fenomenologii ducha* w wieku dziewiętnastym wychodząc od wpływowego w okresie hiszpańskiej Restauracji Krausego, będącego w jakimś sensie adwersarzem Hegla, a kończąc na przedstawicielu „pokolenia 1898” Miguela de Unamuno. Druga zaś w zamyśle obejmuje hiszpańską filozofię pierwszej połowy dwudziestego wieku, skupiając się jednak głównie na dokonaniach José Ortegi y Gassetta i kręgu związanych z nim uczonych nazywanym niekiedy szkołą madrycką.

Myśl hiszpańska XIX i XX wieku jest obecna w polskich badaniach historyczno-filozoficznych. Została dość dobrze zeksplorowana przez naszych rodzimych badaczy. Oczywiście – ze względu na doniosłość myśli – w polskich rozprawach dominuje myśl Ortegi y Gassetta, zaś ogólnie rzecz biorąc najczęściej akcentowany jest, co zrozumiałe, polityczno-społeczny aspekt filozofii hiszpańskiej. Tą drogą idzie choćby Eugeniusz Górski (*Idea*

Europy i myśl współczesna w Hiszpanii; Hiszpańska refleksja egzystencjalna: studium filozofii i myśli politycznej Miguela de Unamuno czy José Ortega y Gasset i kryzys ideologii hiszpańskiej), a także Mieczysław Jagłowski, który jest autorem syntetycznego opracowania filozofii hiszpańskiej (*Zarys historii filozofii hiszpańskiej: nurty i szkoły*) oraz prac dotyczących Juliána Maríasa, Ortegi y Gasset, Xaviera Zubiriego i Marii Zambrano. Można też wymienić prace Lutosławskiego czy inne opracowania myśli Ortegiańskiej (Polit, Gaj). Na tym tle wyraźnie widoczny jest dorobek Doroty Leszczyny, która jednak stara się ujmować tę myśl w perspektywie teoretycznej i historyczno-filozoficznej, i robi to w sposób nieodstający jakościowo od prac wymienionych wyżej autorów, a niekiedy nawet w sposób je przewyższający.

Filozofia Hegla – czy to w jej historycznej postaci, czy to w rozmaitych jej interpretacyjnych formach – stanowi przykład myśli, która miała duży, jeśli nie największy w historii wpływ na życie społeczne i polityczne. Liczba stronic, jakie napisano na ten temat, szczególnie o wpływie Hegla na Marksa – także w Polsce w latach 47–89, kiedy myśl ta, a właściwie jej mutacja, miała kształtować w pewnej mierze ideologię dominującą w naszym kraju – jest bardzo duża. W przypadku rozprawy Doroty Leszczyny mamy do czynienia z obszernym, kompetentnym i pionierskim na polską skalę opracowaniem problematyki wpływu myśli heglowskiej na ideologie społeczno-polityczne w Hiszpanii przełomu wieków XIX i XX.

Trzeba powiedzieć, że przedstawiony w książce Doroty Leszczyny sposób analizy filozofii Hegla wydaje się raczej powierzchowny i znamionuje dość uproszczone rozumienie problematyki filozofii społeczno-politycznej Hegla uciekając się do raczej obiegowych wyobrażeń na jej temat. Nie wynika to jednak bynajmniej z niekompetencji autorki czy też nieznamomości najważniejszych, choćby polskich wykładni myśli Hegla (np. tak świetnych znawców tematu jak Kołakowski, Pełczyński czy Siemek), ale ze specyfiki myśli filozoficznej w Hiszpanii przedstawionego w książce okresu. Nie była ona tam, co wynika z lektury omawianej rozprawy, dogłębnie i precyzyjnie analizowana z perspektywy jej miejsca wśród najważniejszych dokonań ludzkiej myśli, lecz pełniła niejako funkcję „usługową”, instrumentalną, a systematyczne badania nad nią zatrzymywały się na dość trywialnych rozważaniach na temat istoty dialektyki czy też pojęcia *Aufhebung* rozumianego jako „zniesienie, ale z zachowaniem przeszłości...”. Wydaje się, że – przynajmniej w pierwszym z wyróżnionych przez Dorotę Leszczynę etapów – recepcja Hegla w Hiszpanii nie wychodziła poza standardowe przetworzenie obiegowych wątków podług kanonicznych interpretacji wypracowanych przez lewicę i prawicę heglowską, które wykorzystywały Hegla w doraźnych sporach ideologicznych. Tym bardziej, że większość przedstawionych

przynajmniej w pierwszej części rozprawy myślicieli może uchodzić raczej za działaczy społecznych niżli filozofów. Mniej się zatem podczas lektury dowiadujemy o Heglu, sporo zaś o samej Hiszpanii i jej historii.

Tutaj pozytywnie wyróżnia się oczywiście José Ortega y Gasset, którego postaci i myśli poświęcono, jak już wspomniałem, najwięcej miejsca w recenzowanej pracy. To niewątpliwie wiodący i najbardziej wpływowy myśliciel Hiszpanii, nie tylko gdy idzie o pierwszą połowę XX wieku, lecz, jak uważam, w iberyjskim kręgu kulturowym w ogóle. Postać ta jest bohaterem właściwie całej drugiej części rozprawy Doroty Leszczyny, występując w jakiejś mierze w każdym z wyodrębnionych przez autorkę etapów hiszpańskiej recepcji Hegla pierwszych dziesięcioleci XX wieku – czy to we własnej osobie, czy to za pośrednictwem swych uczniów. U niego i jego duchowych spadkobierców dochodzi stopniowo do odsunięcia ideologicznego i instrumentalnego traktowania filozofii Hegla na rzecz badań systematycznych, dotyczących zagadnień fundamentalnych. U Ortegi y Gasseta pojęcie dialektyki i pojęcie *Aufhebung* zyskują nowe znaczenie stając się ważnym elementem jego autorskiej filozofii. Jakość jego analiz i związana z nią możliwość odnoszenia się we własnych pracach do myśli autora *Fenomenologii ducha* wynika choćby z faktu, że studiował w Niemczech pod okiem doskonałych fachowców jak Natorp czy Simmel, biegle znał język Hegla i pozostawał pod wpływem niemieckiej kultury filozoficznej. W przeciwieństwie do tego, zwłaszcza bohaterowie pierwszej części omawianej rozprawy poznawali filozofię niemiecką, w tym filozofię Hegla, pośrednio, nie posiadając nawet własnych przekładów jego pism. Nie znali jej źródeł i szczegółowych rozwiązań do tego stopnia, że mylili ją często z niezbyt wyrafinowaną i momentami naiwną, choć bardzo wpływową myślą Karla Krausego. Jednak także Ortegę y Gassetę należy uznać raczej za kantystę niż heglistę – co zresztą autorka robi w innej swojej książce *José Ortega y Gasset. Dziedzictwo Kanta i neokantyzmu marburskiego*.

Rozprawa, mimo iż dotyczy różnych postaci heglizmu w Hiszpanii jest *de facto* historią filozofii hiszpańskiej drugiej połowy XIX i pierwszej połowy wieku XX – wymienia bowiem i prezentuje właściwie wszystkie najważniejsze postaci tamtego miejsca w tamtych czasach, robiąc to z perspektywy obecności w ich dorobku dokonań intelektualnych autora *Fenomenologii ducha*. Podczas lektury książki nie sposób się jednak niekiedy oprzeć wrażeniu, że historia filozofii hiszpańskiej jest historią heglizmu, oczywiście w różnych jego postaciach, co zubaża moim zdaniem jej pełny obraz. Z tym zaś wiąże się kolejne, wypowiedziane przez autorkę pracy *explicite*, a obecne w pracy *implicite* twierdzenie, że „myśl Hegla głęboko wpłynęła na całą kulturę Hiszpanii”. Z pewnością miała wpływ na kształtowanie się hisz-

pańskiej państwowości, z pewnością była obecna w życiu intelektualnym, z pewnością stanowiła ważne dla Hiszpanów drzwi do niemieckiej tradycji filozoficznej, lecz powyższe sformułowanie sugeruje znacznie więcej – chyba zbyt wiele. Taka teza bez szczegółowej analizy wielu dziedzin brzmi chyba nieco gołosłownie.

Trzeba jednak przyznać, że autorce – przez pryzmat, który wyznaczył tytuł pracy – udało się pokazać duży wycinek historii Hiszpanii i zarysować obraz kultury umysłowej tego kraju w trudnych i burzliwych czasach. To pozwałam sobie uznać za jej największą zaletę. Książka jest bardzo drobiazgowa, ma wielu bohaterów, jednak nie występują oni niezależnie od siebie, lecz zostali wprawnie umieszczeni w kontekście historycznym – co dopiero umożliwiło określenie ich stosunku do myśli Hegla. To właśnie daje efekt w postaci ciekawej i pożytecznej lektury.

Rozprawa Doroty Leszczyny odwołuje się do bogatej literatury autorów klasycznych. Autorka odnosi się też do licznych opracowań tematu – głównie, z oczywistych względów, zagranicznych. Jednak nie zapomina także o autorach polskich – wymienionych powyżej znawcach filozofii hiszpańskiej oraz polskich interpretatorach myśli Hegla, a także historyków myśli politycznej i tradycji idealistycznej. Język rozprawy jest jasny, poprawny, praca napisana jest dobrym stylem, który czyni ją lekturą przystępną także dla czytelnika niebędącego adeptem filozofii. Całość robi bardzo dobre wrażenie i ma potencjał, by stać się klasycznym opracowaniem tej problematyki.

PRZEMYSŁAW PARSZUTOWICZ – dr hab., profesor w Zakładzie Filozofii Nowożytnej i Współczesnej IFiS PAN oraz w Katedrze Nauk Filozoficznych Politechniki Gdańskiej. Zajmuje się historią i teorią transcendentalizmu. Tłumacz pism Kanta i Cassirera. Autor książek: *Filozofia jako krytyka poznania. Wprowadzenie do transcendentalizmu Ernsta Cassirera* (Warszawa 2013); *Fenomenologia form symbolicznych. Podstawowe pojęcia i inspiracje „późnej” filozofii Ernsta Cassirera* (Warszawa 2013).

PRZEMYSŁAW PARSZUTOWICZ – Ph.D., D.Sc., Professor at Department of History of Modern and Contemporary Philosophy, Institute of Philosophy and Sociology, Polish Academy of Sciences and at Gdansk University of Technology. His current research interests include history and theory of transcendental philosophy. Author of books: *Filozofia jako krytyka poznania. Wprowadzenie do transcendentalizmu Ernsta Cassirera* [*Philosophy as Critique of knowledge. Introduction to Ernst Cassirer's Transcendentalism*] (Warsaw 2013); *Fenomenologia form symbolicznych. Podstawowe pojęcia i inspiracje „późnej” filozofii Ernsta Cassirera* [*Phenomenology of Symbolic Forms. Basic Concepts and Inspirations of Ernst Cassirer's „late” Philosophy*] (Warsaw 2013).